

Varró Ágnes

HORVÁTH GYÖRGY (1908-1991), SZÉKESFEHÉRVÁR-FELSŐVÁROS BÚCSÚVEZETŐJE

A környezet

A felsőváros Székesfehérvár északi külvárosa, az 1872-ig álló Budai-kapun kívüleső része. Az itt élő, túlnyomórészt a XVIII. század első felében betelepült lakosság napjainkig egységes, zárt faluszerű települést alkot, s nemcsak a településszerkezet következtében különül el Székesfehérvár többi városrészétől, hanem a népi kultúra számos egyéb vonatkozásaiban (pl. népviselet, szokások, népi vallásosság) is. Igen jellemző volt a városrészen belüli párválasztás, megszólták, rangon alulinak tartották, ha valaki például egy kevésbé tehető alsóvárosi feleséget hozott a házhoz. Fő megélhetési forrás a földművelés, valamint a fuvarozás volt, az asszonyok pedig piacozással egészítették ki a család jövedelmét. A felsővárosi rendkívül dolgoz, szorgalmas, környezetével, külső megjelenésével kapcsolatosan igényes, ugyanakkor igen rátarti, büszke, öntudatos, zárkózott, nehezen megközelíthető közösség. A közöttük végzett néprajzi terepmunkám során gyakran tapasztaltam a „felsővárosi öntudatot”, a munkával szerzett nagyon fontosságának hangsúlyozását, s más városrészek lakóinak, elsősorban a szegényebb alsóvárosiaknak és palotavárosiaknak lenézését. Utóbbiakat kertészkedésük miatt csak „zóccséggeseknek”, „zóccséghegyezőeknek” emlegetnek.

A hivatalos vallásos gyakorlat központja a felsővárosi Szent Sebestyén és Flórián templom. Nagyünnepeken és vasárnapokon a felsővárosiak közül különösen a fiatalok és a férfiak sokan a belvárosi bazilikában vagy a ciszterci templomban vettek részt szentmisén. Ha a főszékesegyházba indultak, azt mondták „Megyünk az öregbe”, a ciszterci templomba menet pedig „megyünk a németekhő” vagy „megyünk a zirciekhő”.

A közösségi és személyes vallásgyakorlat, imaalkalmak, a vallásos kultusz tapasztalataim szerint elsősorban az idősebb (60 éven felüli) generáció életében kap hangsúlyos szerepet napjainkban. Ők alkotják azon vallásos körök, jámbor társulatok tagságát (pl. József Társulat, Apostolok, Rózsafüzér Társulat), amelyek összefogója, vezetője Horváth György volt.

A család

Horváth György 1908-ban született Felsővároson, a Zámoly utcában. Szülei, Kálmán Katalin és Horváth Ferenc 30 holdon gazdálkodó, módos családnak számítottak. Apja több felsővárosi gazdához hasonlóan fuvarozással is foglalkozott, Fiuméből szállított rizset, cukrot, déligyümölcsöt a belvárosi kereskedők megbízásából.

Az édesapa igen korán, 1912-ben meghalt, édesanyjuk egyedül nevelte fel a két fiút. A Zámoly utcai iskolában elvégzett hat elemi után már 12 évesen nehéz fizikai munka végzésére kényszerült. Vallásos buzgósága már legénykorában feltűnő volt. Sógornője így emlékezett vissza: „1933-ban került hozzánk. Már akkor is észre lehetett venni rajta, hogy nagyon vallásos. Amikor harangoztak, megállt, levette a kalapját. Nem röstellte a cselédek előtt se. Ha kiindult a kapun a kocsival, megállt, Dicsértesséket mondott, úgy indult el. Ki nem ment volna enélkül a kapun. Délbe nem törődött vele, még ha kinevették is, az utcán megállt, körösztot vetett, gondolom az Isten segítségét kérte, azután úgy indult tovább. Ez mindig még öregkorára is megmaradt benne.” Feleségével, Lits Erzsébettel, aki szintén a Zámoly utcában nevelkedett, 1933-ban kötöttek házasságot, és 58 éven át, Horváth György haláláig éltek együtt megértésben és szeretetben. Gyermeük nem lehetett, viszont örökbe fogadták felesége nővérének halála után annak 3 éves István fiát, akit felneveltek és a Pannonhalmi Bencés Gimnáziumban iskoláztattak.

Horváth György szerepe Felsőváros vallásos életében

Az előadásom címében Horváth Györgyről, mint búcsúvezetőről emlékeztem meg, azonban Felsőváros vallásos jellegű szervezeteinek, társulatainak szintén vezető, összefogó, szervező egyénisége volt. Mint említettem, Felsőváros a népi kultúra számos megnyilvánulásában, így a vallásos népélet több vonatkozásában is különbözött Székesfehérvár többi városrészétől. E különbözőség egyik kifejezője a felsővárosiak búcsújáró szokásai, a közös zarándoklat iránya. Az alsóvárosiakkal, palotavárosiakkal közösen látogatták Jásd, Csatka, Andocs kegyhelyeket, viszont kifejezetten a „felsővárosiaké” volt a bodajki és különösen a kismáriacelli (celldömölki) zarándoklat, melyet külön, egy csoportban, saját búcsúvezető irányításával tettek meg. Mivel pap nem vett részt a felsővárosiak búcsújárásában, tulajdonképpen a búcsúvezető vette át a plébános tekintélyét a hívek előtt a zarándoklaton. A felsővárosiak gyalogos búcsújárásáról egy korábbi dolgozatomban részletesen szóltam. Az alábbiakban csupán a búcsújárás egyik kulcsemberének, a processióvezetőnek a közösségben betöltött szerepét

részletezném, amely szerepet Horváth György töltötte be 29 éven át. A felsővárosiak által felkeresett búcsújáróhelyek közül a legfelemelőbb lelki élményt, ugyanakkor a legnehezebb szervezést a kismáriacelli hatnapos gyalogbúcsú jelentette. Horváth György először 13 évesen, édesanyjával kereste fel a kegyhelyet, ahová később évtizedeken át ő vezette a zárándoklatot, évről-évre őt bízták meg a Felsővárosi Katolikus Kör tagjai ezzel a feladattal. A búcsújárás résztvevői nála jelentkeztek, s fizették be a zárándoklat közös költségeit. A közös pénzből a búcsúvezető fizette ki a teherszállító bugyroskocsisokat, valamint a falvakon áthaladó zárándoklat tiszteletére történő harangozást.

Minden évi búcsújárásnak külön pénztárcönyve, pontosan vezetett költségvetése volt, amit szintén a búcsúvezeőt készített el. Az ő feladata volt a zárándoklat technikai zökkenőmentességére való odafigyelés, az éjszakai szálláshelyek kijelölése, az étkezési szünetek betartása. A búcsúvezető szabta meg az énekek és imádságok rendjét is. Szigorúan ügyelt a fegyelemre, az éjszakai szállásokon a nemek szerinti elkülönülésre. A nem a zárándoklat lelkületéhez méltó módon viselkedőke a búcsúvezető tekintélyénél fogva az egész búcsús menet előtt megbüntethette. A fegyelmezetlenkedőnek háromszor meg kellett kerülnie a vezérszászlót, ami igen megszégyenítő volt. A közössége megbízásából és bizalmából lett búcsúvezető Horváth György jól ismerte környezete tagjainak személyes kapcsolatait, súrlódásait. A búcsújárás résztvevőinek lelki megtisztulására is odafigyelt, hiszen a viszálykodókat személy szerint még a zárándoklat megkezdése előtt kibékülésre szólította fel. A gyalogos celli zárándoklat megszűnése után a kegyhelyhez vezető utat vonaton teszik meg a felsővárosiak 2-3 vasúti kocsit lefoglalva. Bár a zárándoklat időtartama lerövidült, de továbbra is közös énekléssel, imával készülnek a kegyhelyre érkezésre.

Horváth György a vonattal való utazásnál is megmaradt, mint a felsővárosiak búcsúvezetője. Ezt a szerepet meg is tartotta 80 éves koráig, amíg betegsége ágyhoz nem kötötte. Kitűnő, erős, határozott és őszinte hittel áradó énekhangját magnófelvételeken őrzöm, a celli zárándoklat teljes népének repertoárját elénekelte nekem. Meghatódva beszélt a gyalogos zárándoklatok megerőltető, ám lélekben felemelő közösségi élményéről. Sógornője elbeszélése szerint még a halála előtti napon is reménykedve emlegette, hogy a következő évben még egyszer elmegy a celli búcsúba. Ugyancsak sógornője tette hozzá: „Ha a sok imádságot meg a búcsújárást beszámítják neki odafönt, akkor jó helyen van.”

A búcsúvezetés mellett Horváth György kiemelkedő szervező egyénisége volt a felsővárosi egyházközség különböző társulatainak is. Már fiatalon *templomatyának* választották meg. A templomatya vezette a plébánia ügyes-bajos dolgait, technikai gondjait intéző *apostolok* körét. Apostoloknak nevezték a 12-16 felnőtt férfiaktól álló csoportot, akik a plébános se-

gítségére voltak a templom és a plébánia épületével kapcsolatos teendőkben, elvégezték, illetve megszervezték a szükséges javításokat, tatarozást, megrendelték az építőanyagot, bonyolították a szállítást. Nagyünnepeken, búcsúkor az apostolok perselyeztek, ők intézték a körmenetek gyakorlati lebonyolítását. Az apostolok közé kiválasztás útján lehetett bekerülni, a plébános és a templomatyá döntése alapján. Horváth György kisebb megszakításokkal töltötte be ezt a tisztsége Felsővároson. Az apostolok közösségének irányításán kívül ő volt a József Társulat vezetője, *dékánja* is.

A József Társulat a temetések megszervezése és lebonyolítása körüli teendőket látja el. A társulat 70-80 tagot számlál. Rangot, kitüntetést jelentett a József Társulatba lépni. Új tagot akkor vettek föl, a valaki kihalt. A dékán fogta össze az egész József Társulatot. Ő vezette a pénztárkönyvet, a társulati naplót. Haláleset alkalmával a dékánt keresték fel először a hozzátartozók, vele beszélték meg a temetés menetét. Ha az elhunyt családjában nem volt elegendő férfi rokon a koporsóvivéshez, a József Társulat tagjai közül került ki a 6 koporsóvivő, vagy testvivő, a koporsó két oldalán haladó 6 lámpás vagy gyertyás, valamint a koporsó előtt a keresztvivő és zászlóvivő. E 14 ember értesítését, a feladatok elosztását is a dékán végezte. Ugyanő intézte, ha igény volt rá, a temetésig az elhunyt házánál a halotti olvasó imádkozását. Ha társulati tag halt meg, a József Társulat is csináltatott neki koszorút, mondatott érte misét. Ennek megszervezése is a dékánra hárult. A temetés végeztével a közreműködő 14 társulati tag fizetsége volt az áldomás, amikor a gyászoló család megvendégelte őket borral, pálinkával. A József Társulat évente egyszer, József nap előtti vagy utáni vasárnapon tartotta gyűlését a felsővárosi templomban. Ekkor számolt be a dékán az előző évi temetésekről, a kiadásokról, a társulat anyagi helyzetéről. Horváth György 1990-ig tevékenykedett a József Társulat dékánjaként, jelenlegi utóda Berta István. Szent József tisztelete egyébként igen jellemző volt Felsővároson. József napkor a karmelita templomban, vagy József templomban tartott nagymisére, az ácsok miséjére igen sokan mentek el. Ugyancska nagyszámú felsővárosi látogatta a József napi nyolcadban tartott litániát is.

A Felsővároson is működött (ma is él) Rózsafüzér Társulat. Tagjai elsősorban buzgó, jámborlelkű asszonyok, akiknek bűn terhe mellett naponta kötelező a rózsafüzér elimádkozása. Horváth György, Mária tisztelete. tanújeleként mint egyedüli férfiember a Rózsafüzér Társulatban is szerepelt. Felesége volt a társulat elnöke a nyolcvanas évek végéig. Irányításával történt minden hónap első vasárnapján az esti litánia végeztével a titokhúzás. A rózsafüzér elsősorban a nők imája. Mondása közben az olvasót feltűnően, a csuklójukra csavarva tartják, s pergetik a szemeket. Érdekes megjegyezni, hogy Horváth György két tenyerében egy csomóban tartva az olvasót, szinte észrevétlenül számolta a tizedeket. Tekintélye, mély val-

lásossága és kiváló hangja miatt, mint *előimádkozó* szerepelt a közösségi ájtatosságon, szentségimádásokon, litániákon, például a felsővárosiak Új-évkor és Farsangvasárnaptól Húshagyókeddig a bazilikában tartott közös szentségimádásán, a Sebestyén-litánián vagy a nagyböti stációjáráskor.

A templomi közös imádkozáson való részvételen kívül otthonában is szervezett házi ájtatosságot. Nagypéntek előtti kilenc napon minden este egy-másfél órás ima és éneklés volt náluk a Fájdalmas Szűzanya tiszteletére. Az utcabeliek, rokonok, szomszédok jöttek össze és sokszor többen voltak, mint a litánián. Az általa életben tartott fájdalmas heti házi ájtatosságot halála után egy másik családnál, Polczeréknél továbbra is megtartják.

A közösségi vallásos élet szervezésén kívül természetesen magánéletében is nagyon imádságos, templomjáró, istenfélő és Máriát tisztelő ember volt. Reggelente énekes imával kezdte a napot, az „ó Jézusom én Krisztusom szent nevedben fölkelek” kezdetű énekkel. Különösen idős korában minden este felesége és egy-egy szomszéd vagy rokon társaságában elmondták az Űrangyalát. Mindig 11 szándékért ajánlotta fel a szüleiért, testvéreért, rokonaiért, azokért akikért senki nem imádkozik, a tisztítótűzben szenvedőkért. Szent ember volt-e Horváth György? – kérdésemre egy felsővárosi asszon így válaszolt: „Szent nem volt, de az még el volt könyvelve életiben, hogy vallásos, szentéletű ember volt, de hogy szentember mint Kaszap, ilyet nem mernék mondani. De szentnek lenni nem olyan könnyű, hogy jót tesz valaki meg imádkozik. Arra úgy vissza tudok emlékezni, az imádságaira, hogy mennyire hívő ember volt. Úgy jó vóna, ha a papok is mind ilyenek vónának, aki elmegy papnak, így hinne az Istenbe, mint mondjuk egy egyszerű ember. Ez meg nem bántotta a Jóistent soha. Mindenki szerette. Nem volt ellensége.” Ez a felsővárosi parasztasszony szentnek tartja Kaszap Istvánt, akinek a székesfehérvári Prohászka templom oldalában lévő sírját hálaadó, köszönő táblácskák borítják, akit a gyógygyulást kérő beegkek, bajba jutottak hívnak segítségül, akinek nevéhez csodás gyógyulások fűződnek, s szent életűnek véli a magafajta egyszerű parasztembert, a kortársát, szomszédját Horváth Györgyöt. Tisztelettel emlegeti mély vallásosságáért, közössége vallásos életének szervezéséért, tiszta jelleméért, akinek jelenlétében – akár csak a pap előtt – mindenki ügyelt nehogy Istent sértő szavakat használjon.

Nem beszélnek róla csodás történeteket, csupán halálával kapcsolatosan sógornője jegyezte meg: „Nem akartam elhinni, hogy halott: a szája nem maradt tátva – nem hiába soha az életbe az Istent nem bántotta meg, de csukva is maradt a szája. Azt szokják mondani, hogy aki nem káromkodik, hogyha meghal, annak nem marad tátva a szája. Ezt az ajándékot kapja az Istentől.”

A felsővárosiak jellemzően különös kritikával figyelik a mindenkori plébánosukat, igen nehéz az elvárásaiknak maradéktalanul megfelelni. Hor-

váth György egyéniségénél fogva alkalmasnak bizonyult a hivatalos egyház képviselője és a hívek közötti közvetítésre. Egyik rokona így beszélt erről: „A papokkal kigyűtt, mert engedékeny volt. Amit mondtak, jól van, el van intézve. Mikor szidtam a papot sokszor azt szokta mondani: még te is szidod, aki vallásos, hagyd rá, azé majd ő felel a másvilágon.”

Feltűnő vallásossága mellett nem volt visszahúzódó, elzárkózó, magába forduló természetű, ellenkezőleg, szívesen és aktívan részt vett lakodalmakban, bálokon, mulatságokon. Egyéni adottságai, jó szervezőkészsége, nyitottsága, buzgó vallásossága miatt tisztelt példaképpé vált környezetében, olyan szentéletű emberré, aki arra érez elhivatottságot, hogy összekötő kapocs legyen közössége és az egyház között.

GYÖRGY HORVÁTH (1908-1991), THE LEADER OF PILGRIMAGE OF SZÉKESFEHÉRVÁR-FELSŐVÁROS

ÁGNES VARRÓ

The inhabitants of Felsőváros, the Northern suburb of Székesfehérvár, were primarily engaged in farming, and the area has preserved its closed rural character. The inhabitants of Felsőváros separated from the other parts of Székesfehérvár in several fields of folk culture (eg. folk customs, costumes, religious life).

György Horváth who was not only the leader of pilgrimages but also of other religious, pious societies, played an important role in the organization and animation of the religious folk life of Felsőváros. He was elected churchwarden at his early youth to conduct the maintenance works around the church. He was also the dean of József Society (József Társulat) which functioned as an organiser of funerals.

Because of his deep devotion and his sonorous voice he lead the prayers, adorations and litanies at community services. As an expression of his reverence to the Virgin Mary he was the member of the local Rosary Society.

Being the leader of pilgrimages he regularly organised and guided the processions of the parish for 29 years to Jásd, Csatka, Andocs, Bodajk and to Celldömölk also called Hungarian Mariazell. Apart from arranging and guiding pilgrimages he also supervised their discipline.

Besides the animation of communitarian religious life György Horváth was a devoted pious man in his private life as well. He has had the reputation of holy person among those who knew him.